

JOB OF HET ZWIJGEN VAN GOD

EEN OUDE LEGENDE

Het verhaal

Eens leefde er in Us een onberispelijk man die Job heette. Zeven zonen had hij en drie dochters. Hij was de rijkste man van heel het oosten. (Jahwe geeft de Satan verlof Jobs geloof op de proef te stellen door hem te slaan in al zijn bezittingen...). Toen scheurde Job zijn kleding en zei: *Jahwe geeft, Jahwe neemt, gezegend de naam van Jahwe. Ondanks deze gebeurtenissen zondigde Job niet; hij deed God geen enkel verwijt.*

(De Satan krijgt verlof om Job nu te treffen in zijn gezondheid.) Hij sloeg Job met kwaadaardige zweren van voetzool tot kruin.

Job krabde ze af met een scherf, gezeten in as en vuil. En hij sprak: *Het goede nemen we wel aan van God, waarom dan het kwade niet? Ook nu kwam er geen onvertogen woord over zijn lippen.*

42 En Jahwe gaf aan Job al zijn bezittingen terug. En hij zegende het latere leven van Job. nog meer dan het vroegere. Zeven zonen kreeg hij nog en drie dochters. Daarna leefde Job nog honderdveertig jaar.

Hoe wij ermee omgingen

Als rugband gebruikte perkament

De Job van deze legende kennen we. Hoe vaak hebben we de woorden van deze geduldige lijder niet op doodsprentjes aangetroffen: *De Heer heeft gegeven, de Heer heeft genomen, de naam van de Heer zij gezegend.* In dit stichtelijke verhaal beloont God de deugd op zichtbare wijze: nog tijdens zijn leven wordt Job overvloedig in ere hersteld.

Maar dat is niet het hele boek Job. De oplettende lezer heeft misschien gemerkt dat de nummering van de hoofdstukken in de bovenstaande tekst een grote sprong maakt: van 1 en 2 naar 42. Daartussen staat, veertig hoofdstukken lang, aan ander verhaal. Een latere schrijver heeft de oude legende als uitgangspunt gebruikt om een totaal andere voorstelling van zaken te geven.

EEN ANDERE JOB

3 Vervloekt de dag waarop ik werd geboren, de nacht die mijn ontvangenis zag. Waarom ben ik niet in de schoot gestorven, niet gestikt bij mijn geboorte? Of was ik maar in de grond gestopt als een misgeboorte.

9 God gaat voorbij, en ik zie Hem niet. Hij luistert niet eens naar mijn roepen, al weet ik zeker dat Hij me hoort. Hij loert op me vanuit storm en wind, blijft mij wonden, ik weet niet waarom. Mijn aanklacht vindt nergens gehoor, tegen Hem kan ik niet procederen.

13 Mijn verlangen is dit: Spreken tot de Almachtige, mij verdedigen tegenover Hem. Wil God mij doden, ik ga Hem niet uit de weg, ik blijf mij verdedigen, recht in zijn gezicht.

27 Bij de levende God die me mijn recht onthoudt, bij de Almachtige die mijn leven vergalt: zolang ik leef, zal ik niet liegen, rechtvaardig ben ik, dat houd ik vol. Mijn Tegenstander staat in het ongelijk. Mijn vijand is de schuldige.

31 Ziehier mijn handtekening – nu is het woord aan de Almachtige! Had ook mijn aanklager maar alles op schrift gesteld.

Elk van mijn schreden zou ik verantwoorden, met open vizier voor Hem verschijnen. Déze Job kennen we minder goed. De vrome, die God geen enkel verwijt deed¹.

en geen onvertogen woord sprak² is hier een vloekende opstandige Job geworden, die met open vizier God om verantwoording vraagt voor zijn onverdiend lijdenslot. God is voor hem niet langer de betrouwbare, die alles ten goede leidt, maar een onzichtbare, onhoorbare, ongrijpbare God. In een gewaagde voorstelling daagt Job deze God uit tot een rechtsgeding: hij houdt zijn pleidooi en zet er plechtig zijn handtekening onder.

Vanwaar deze ommekeer? Een tijdlang heeft Israël geloofd in een God die zou zorgen voor een veilig en voorspoedig bestaan van enkeling en volk in het gezegende 'land van belofte'. Maar dan wordt het land verdeeld, door vreemden veroverd. De stad en de tempel worden verwoest en het volk gedeporteerd. Met de ballingschap komt Israël in een geloofscrisis terecht: Waar blijft God nu? Hij zwijgt. Hij is nergens meer te vinden. Niet het probleem van het lijden staat centraal in het boek Job, maar de vraag naar God, die gesteld wordt naar aanleiding van dat lijden. De schrijver levert kritiek op een te goedkope voorstelling van God als 'de beloner van het goed en de straffer van het kwaad'. Hij gaat op zoek naar een andere, diepere Godsvoorstelling. In de lijdende Job herkent hij het ontredderde en geslagen Israël na de ballingschap.

Ook veel gelovigen vandaag, voor wie God om een of andere reden onvindbaar is geworden, kunnen zich herkennen in deze vragende en machteloos pleitende mens Job. Je zou God zoveel vragen willen stellen. Je zou willen dat Hij zich toch een keer laat zien in deze wereld. Mensen die, juist vanuit hun Godsgeloof, lijden aan het kwaad in hun leven en in de wereld, dié kunnen Job verstaan. Met Job roepen ze tot God, dagen ze Hem uit zich te verdedigen. Dat roepen, hoe opstandig het ook lijkt, kan diep-gelovig bidden zijn. Het mag, laat de schrijver God zelf zeggen tot Jobs vrienden, die hoofdstukken lang het gangbare Godsbeeld hebben verdedigd: « Gij hebt van mij niet zo'n zuiver beeld gegeven als mijn dienaar Job »

(42,7). Want juist dat schijnbaar ongelovige, twijfelende spreken tot God opent de weg naar een nieuwe Godservaring. Nog volop in de opstandige fase breken bij Jobs woorden door van een intens Godsverlangen.

DE ZOEKENDE JOB

14 Zou een dode weer tot leven kunnen komen? Ach, heel mijn leven zou ik op wacht blijven staan tot mijn aflossing komt. Ik zou antwoorden als Gij roept, hunkerend naar uw eigen schepsel.

19 Want ik weet, ik ben er zeker van: mijn verdediger leeft, tenslotte zal Hij deze wereld binnentreden. En al ben ik nog zo geschonden, ik zal God zien vanuit dit lijf. Aan mijn zijde zal ik Hem zien, met eigen ogen ; ik sterf haast van verlangen.

1 Job 1: 22.

2 Job 2: 9.

De (aan-)klachten van Job waren dus eigenlijk één hartstochtelijk zoeken naar God. Onder het protest door groeide het besef dat hij moet wachten op God, levenslang desnoods. Job gaat vermoeden dat er een andere kennis van God nodig en mogelijk is: een echte ervaring, een « zien met eigen ogen » (19,27). Op dat vermoeden speelt de nu volgende Godsmanifestatie in waardoor Job een de nu volgende Uodsmanitestatie in waardoor Job een anders-gelovende zal worden: een die niet langer over God praat, maar een zwijgende ; een die niet op het zeggen van anderen, maar « met eigen ogen » God heeft leren kennen.

DE DERDE JOB

38 Toen begon Jahwe in storm en wind tot Job te spreken Waar was je toen ik de aarde begon te bouwen? Waar was je toen de zee haar poorten beukte, toen ik haar paal en perken stelde, de poort vergrendelde en zei: Tot hier en niet verder, hier breken uw trotse golven? Heb jij ooit de morgen ontboden? Zijn de poorten van de dood toegankelijk voor jou? Heeft de regen een vader? Van wie komen de dauwdruppels? Als jij de bliksem beveelt om te gaan, zegt hij dan: Hier ben ik, Heer ?

40 Jij, schuldeiser van God, wil je nog doorzetten? Aanklager van God, wil je nog een laatste woord? Maar Job gaf ten antwoord: Nee, ik val te licht; wat moet ik zeggen? Ik leg mijn hand tegen mijn mond.

42 En ik maar spreken zonder iets te weten. Alleen van horen zeggen kende ik U, nu heb ik U gezien met eigen ogen.

De bovenstaande passus is een uittreksel uit een eindeloze reeks vragen (vier hoofdstukken lang) waar Job het antwoord op moet schuldig blijven. Die vragen zijn niet bedoeld als een weerlegging van Jobs aanklacht. Op dat niveau 'spreekt' God niet: Hij gaat geen discussie aan. Evenmin zijn die vragen een goedkope truuk om alle Job's van vroeger en nu de mond te snoeren. Ze spreken het besef uit: Mens, je kunt niet alles verklaren, de wereld niet, de mens niet, het lijden niet, God niet. Ze zijn een uitnodiging tot zwijgen. Job beseft dat je God niet tot een voorwerp van discussie kunt maken, niet om Hem te rechtvaardigen (zoals de vrienden probeerden te doen), en niet om Hem ter verantwoording te roepen (zoals Job zelf had gedaan). De Job die « zijn hand tegen zijn mond legt »

(40,4) en zo zijn aanklacht intrekt, belijdt: Zó kun je niet over God spreken.

Hoe dan wel? Alleen vanuit persoonlijke ervaring: « Alleen van horen zeggen kende ik U. Nu heb ik U gezien met eigen ogen » (42,5). Nu is de verwachting, het dodelijke verlangen van de nog opstandige Job vervuld: « Ik zal God zien vanuit dit lijf. Aan mijn zijde zal ik Hem zien, met eigen ogen »(19,26-27). Waarop steunt dit zien? Dat wordt hier niet uitgesproken. Hier wordt iets opgeroepen van wat de mystiek noemt: Godservaring in de leegte, in het niets. Niet-weten. is kennis, niet-zien is inzicht, als het over God gaat. De negatieve levenservaringen doen hierbij dienst als springplank, als afzetpunt: ondanks onze lijdensgeschiedenis, ondanks de duisternis en de leegte is God toch God. Of misschien: juist in de nacht wordt Hij gezien. Juist in de afwezigheid wordt Hij beleefd als de enig-mogelijke aanwezige. Juist tegen de lijdenswerkelijkheid in is Hij de enig-werkelijke.

Het boek Job tekent een groeiproces van het geloven uit. Job is een anders-gelovende geworden. Niet meer de alleen-maar-duldende uit de oude legende: het lijden stelt vragen aan de mens, het is een niet te ontkomen uitdaging aan het Godsgeloof. Ook niet meer de mens Job die van God een verklaring wil afdwingen: op dat soort vragen geeft God geen antwoord. Het zwijgen van God heeft Job gemaakt tot een zwijgende-in-de-leegte, die toch een volheid blijkt te zijn.

Frans Cromphout